

Особистість повинна стати наріжним каменем, яким „знехтували” філософи.
Еклезіаст

ДЕРЖАВА І ОСВІТА

Головне в передумовах змін в освіті – це підняття авторитету й ролі вчителя та освітян.

Василь КРЕМЕНЬ,
президент НАПН України

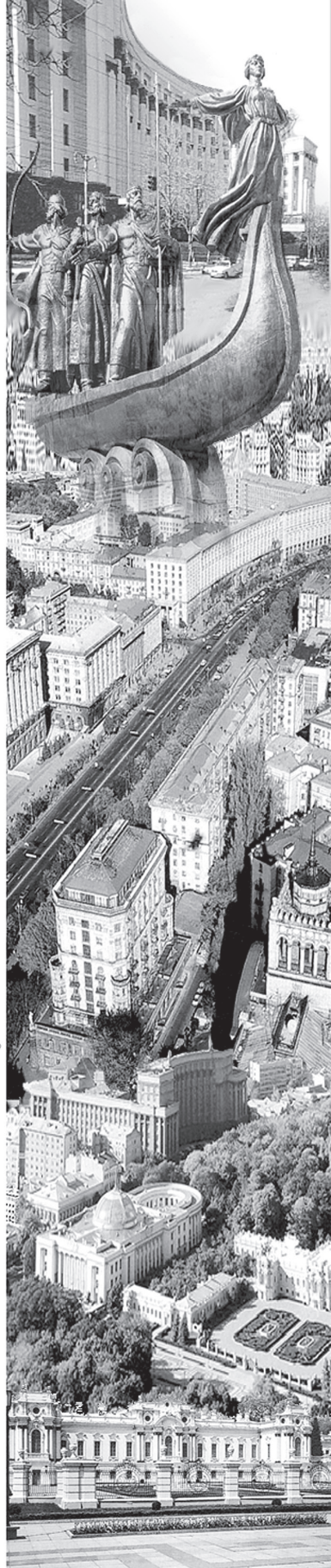
АКТУАЛЬНО і для української громади,
і для сучасної школи

Пріоритетні дії Академії загальнонаціонального значення

С. 6

ПРОБЛЕМА ДУХОВНОСТІ – в епіцентрі уваги політиків та освітян: вчених і практиків

- Духовна особистість: розвиток і безпека ...С. 12, 20
- Духовно-моральний простір Європейського Дому: будуймо толокою!
- Нова роль вчителя та стара проблема його статусу: Хто і Що допоможе?!

Держава і
освіта

УДК 001.32:37(477)"
2012/2016"

**Василь
КРЕМЕНЬ**
Президент НАПН
України, академік
НАН і НАПН України

Директор школи, ліцею, гімназій № 1-2 2017

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ ПРО ОСВІТУ 2012–2016: ЩО ВЗЯТИ В МАЙБУТНЄ?¹

У статті автор інформує українську громадськість про здійснення Академією своєї місії щодо забезпечення упродовж 2012–2016 рр. функціонування і модернізації освітньої сфери України.

У статті йдеться як про значну науково-дослідницьку діяльність, яку здійснено Академією у період 2012–2016 рр., так і про комплекс пріоритетних дій загальнонаціонального значення, реалізація яких прискорить входження України в когорту провідних країн світу. За матеріалами статті читач зможе ознайомитися з науковим доробком відділень Академії та її інститутів, зокрема з Відділенням загальної середньої освіти НАПН України.

Автор переконливо аргументує, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства в контексті загальноцивілізаційного поступу ефективна освіта і наука є частиною нашої спільної загальнонаціональної відповідальності.

Ключові слова: інтегрування національної освіти в європейський і світовий освітній та науковий простори; наукове обґрунтування освітніх змін; оновлення освітнього законодавства; концептуальні засади систем забезпечення якості освіти; компетентнісна основа змісту освіти; супровід освітніх реформ; ключовий принцип людиноцентризму в освіті; інноваційна людина; українська національна ідентичність в освіті; концепція соціального статусу педагогів; моделі фахової освіти та її експертно-діагностично-корекційна роль; ресурси освіти та їх використання.

Упродовж 2012–2016 рр. **Національна академія педагогічних наук України** здійснювала свою місію з теоретико-методологічного та науково-методичного забезпечення функціонування і модернізації освітньої сфери України. Загальний контекст сучасних перетворень в освіті визначається:

– динамізмом суспільного розвитку;

– інноваційним типом прогресу, що об'єктивно зумов-

лює підвищення ролі науки в усіх сторонах життя людства;

– глобалізацією та посиленням конкуренції регіонів, країн, а також окремих суб'єктів діяльності, що обумовлює зростання ролі й цінності кожної людини, її компетентності, кваліфікації, орієнтацій, – отже закономірно є актуалізація принципу людиноцентризму в освіті;

– рішучим розривом з віджилим минулим, що безповоротно стався останніми рока-

¹Відповідно до Звіту про діяльність Національної академії педагогічних наук України у 2016 році та в період 2012–2016 рр.

ми в українському суспільстві та свідомості українських громадян.

Зараз можна констатувати, що за роки незалежності сформувалося покоління людей, які отримали освіту в суверенній країні, пройшли загартування революційними подіями і боротьбою за Україну та відіграють важливу роль у гуртуванні нації навколо європейського вибору, пов'язуючи з ним своє майбутнє. За великим рахунком, молоде покоління виступає чи не головним гарантом незворотного руху вперед.

За цих реалій НАПН України впродовж п'яти років зосереджувала увагу, насамперед, на таких напрямках діяльності:

Перше. Забезпечення пріоритетності, актуальності і підвищення практичної значущості наукових фундаментальних і прикладних досліджень та експериментальних розробок. Істотно переглянуто дослідницьку тематику з огляду на сучасні потреби освітньої сфери. Збільшено практичну віддачу здійснених досліджень, розширено участь академії у розробленні освітнього законодавства, наукових концепцій, освітніх стандартів, програм, підручників, іншої навчальної літератури, методичних рекомендацій.

Друге. Досягнення системної взаємодії НАПН України з Міністерством освіти і науки України (*міністр Л. М. Гриневич*) та Комітетом Верховної Ради України з питань науки і освіти (в. о. голови *О. В. Співаковський*), з Національною та національними галузевими академіями наук, низкою фахових громадських організацій. Нормою стало виконання програм спільної діяльності НАПН України і МОН України, створення концепцій, надання експертних висновків, участь у робочих групах з доопрацювання законопроектів, що на розгляді у профільному Комітеті Парламенту.

НАУКОВІ ЗДОБУТКИ Відділень Академії

Серед найвагоміших наукових здобутків **Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України** (академік-секретар – О. В. Сухомлинська) включно з Інститутом проблем виховання, Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В. О. Сухомлинського, асоційованим Педагогічним музеєм України *варто виділити такі*:

1) Подальший розвиток концепції людиноцентризму в освіті.

2) Розроблення Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо її реалізації, що схвалено та затверджено МОН України та покладено в основу Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016–2020 роки, затвердженої Указом Президента України П. О. Порошенка.

3) Робота з формування стандартів, розроблення змісту і методів, навчального забезпечення у дошкільній та позашкільній освіті, де здобувають освіту близько **3 млн дітей**.

4) Системне узагальнення багатого історичного українського досвіду педагогічної діяльності з формування, збереження і розвитку науково-педагогічних ресурсів, включаючи об'єкти, що становлять національне надбання.

Відділення психології, вікової фізіології та дефектології НАПН України (академік-секретар С. Д. Максименко) у співпраці з інститутами психології ім. Г. С. Костюка, спеціальної педагогіки, соціальної та політичної психології та Науково-методичним центром практичної психології і соціальної роботи *має фундаментальні напрацювання* щодо концепції та механізму самопроєктування і самоздійснення особистості в різні вікові періоди упродовж життя в сучасних умовах.

3-поміж найважливіших результатів психологічної науки – обґрунтування принципово нового підходу на засадах інклюзії щодо освіти дітей з особливими потребами та розроблення і впровадження відповідних стандартів, змісту, форм і методів навчання.

В умовах агресії Росії та пов'язаних з цим постратравматичних синдромів учасників АТО, переміщених із непідконтрольних українській владі зон Донбасу та анексованого Криму понад **1 млн** дітей і дорослих, ученими НАПН України проведено значну науково-методичну та практичну роботу із психологічної реабілітації та соціалізації постраждалих громадян.

Учені-психологи також здійснювали науково-методичний супровід діяльності практичних психологів та соціальних працівників у навчальних закладах України.

Продовжено дослідницьку роботу та розпочато експериментальну її стадію стосовно впровадження медіаосвіти в навчальних закладах. Це особливо важливо у зв'язку з російською інформаційною агресією та Указом Глави держави від 25 лютого цього року про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо «Доктрини інформаційної безпеки України».

Систематично проводився ґрунтовний моніторинг суспільного сприйняття освітніх реформ в Україні.

Відділенням загальної середньої освіти НАПН України (академік-секретар – О. І. Ляшенко) разом із Інститутами – педагогіки, інформаційних технологій і засобів навчання та обдарованої дитини забезпечено впровадження нових стандартів початкової, базової та старшої школи, опрацьовано концепцію реформування середньої загальноосвітньої школи. Розроблений документ використано у проекті Закону України «Про освіту» та покладено в основу затвердженої урядом Концепції «*Нова українська школа*». Обґрунтовано, що повна загальна середня освіта має бути 12-річною, починатися з 6-річного віку, бути профільною в останні три роки і будуватися на компетентнісних засадах і формуванні цінностей особистості.

Для забезпечення профільності старшої школи має бути сформовано відповідну мережу одно- та багатопрофільних ліцеїв, відділених від початкової і базової середньої школи. *На перехідний період необхідно зберегти так званий універсальний профіль, тобто безпрофільність*, там, де відсутні умови для надання профільної середньої освіти.

Учені Відділення загальної середньої освіти взяли активну участь у створенні, перегляді та експертизі навчальних програм і шкільних підручників, а також навчанні експертів.

Особливу увагу приділено розвитку віртуальних інформаційних навчальних середовищ, а також розробленню методів виявлення та підтримання обдарованості.

З урахуванням кращого світового досвіду **Відділенням професійної освіти і освіти дорослих** (академік-секретар – Н. Г. Ничкало) з Інститутами – професійно-технічної освіти та педагогічної освіти і освіти дорослих запропоновано концепцію організації професійної освіти. Передбачено об'єд-

Третє. Нарощення інституційних складників діяльності Академії. Ухвалено Стратегію розвитку НАПН України на 2016–2022 рр., проведено галузеву атестацію наукових установ, ліквідовано слабкі структурні підрозділи. Переглянуто статут Академії відповідно до нового Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність».

Четверте. Інтеграція НАПН України в європейські освітній і дослідницький простори, насамперед шляхом реалізації міжнародних проектів, що помітно зростає. Це дало додатковий імпульс інноваційній діяльності Академії, зокрема з реалізації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС, у якій питанням реформи освіти, досліджень та інновацій приділено значну увагу. У зв'язку з цим важливою є співпраця НАПН України з Національним Еразмус+ офісом в Україні, а також – за рамковою програмою Євросоюзу «*Горизонт 2020*», з Британською радою, Європейським фондом підготовки.

Загальне керівництво НАПН України у 2012-2016 рр. здійснювала Президія, до складу якої входили президент, перший віце-президент, другий віце-президент, вчений секретар, академіки-секретарі, інші члени Президії. Усього 27 членів Президії. За цей період у керівництві відбулися певні зміни. Пішов із життя член Президії НАПН України академік *Язюн Іван Андрійович*. У зв'язку з недостатнім фінансуванням, виконання обов'язків ученого секретаря було покладено на першого віце-президента.

За п'ять років НАПН України загалом **виконала свої інституціональні завдання, науково і методично забезпечуючи функціонування і розвиток національної освітньої сфери**, у якій нині навчаються **7 млн** здобувачів освіти і працюють понад **1,5 млн** освітян.

Незважаючи на значні втрати, насамперед кадрові, у зв'язку зі скороченням фінансування у 2015 і 2016 рр., академія зберегла свій **основний потенціал, наукові школи та колективи** і, зрештою, провідну роль у науковому й методичному супроводі освіти, та поступово **долає наслідки бюджетної кризи останніх років**.

Ученими НАПН України підготовлено фундаментальну працю – **«Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні»**, що охоплює період 1991–2016 рр., і видано до 25-річчя незалежності України. Видання здійснено в україномовному та англomовному варіантах.

Освітня діяльність у НАПН України провадилася в **Університеті менеджменту освіти, Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти**, що забезпечували підвищення кваліфікації (післядипломна освіта) і підготовку фахівців (вища освіта), а **Інститут спеціальної педагогіки** здійснював підвищення кваліфікації освітян, що працюють з дітьми з особливими потребами.

Укладено Угоду між ЮНЕСКО та Академією про відкриття на базі Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих **кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття»**.

До ЮНЕСКО направлено пропозиції про включення **відзначення В.О. Сухомлинського** до Календаря пам'ятних дат ЮНЕСКО на 2018 рік. Також надіслано заявку щодо включення до Міжнародного реєстру **«Пам'ять світу» колекції «Шкільні підручники та навчальні посібники»** Державної науково-педагогічної бібліотеки ім. В.О. Сухомлинського, що становить національне надбання України.

нання в єдину систему підготовки кваліфікованих робітників і молодших спеціалістів, створення укрупнених одно- і багатoproфільних професійних ліцеїв і багаторівневих та багатoproфільних професійних коледжів, розвиток дуальної форми професійного навчання, укрупнення професій і надання пріоритетності підготовці кваліфікованих робітників. Напрацювання вчених Відділення враховано в проекті Закону України **«Про професійну освіту»**, що внесений Урядом на розгляд Парламенту.

Нового осмислення набула освіта дорослих. Відповідні напрацювання відображено в законопроекті про освіту. Нещодавно створена Українська асоціація освіти дорослих стала членом відповідної Європейської асоціації.

Учені беруть участь у розробленні Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні. Відділення активно співпрацює з ученими Польщі.

У п'ятирічний період за провідної ролі членів **Відділення вищої освіти Академії М. З. Згуровського, Л. В. Губерського** та інших, активної участі вчених Інституту вищої освіти розроблено інноваційний, з урахуванням вектору євроінтеграції, Закон України **«Про вищу освіту»**, розпочато його імплементацію. Здійснено друге видання **«Національного освітнього глосарію: вища освіта»**, сформовано Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, розроблено **«Методичні рекомендації щодо створення стандартів вищої освіти нового покоління»** та **«Методичні рекомендації з розроблення освітніх програм»**.

Заслугує на увагу дослідницько-інноваційна робота із з'ясування співвідношення університетського та академічного секторів у світовому науковому просторі, формування лідерського потенціалу університетів, розвитку їхньої автономії, зокрема фінансової, а також підвищення управлінської компетентності працівників освіти в межах корпорації закладів післядипломної педагогічної освіти на чолі з Університетом менеджменту освіти.

У 2014–2016 рр. переміщено Інститут післядипломної освіти інженерно-педагогічних кадрів із м. Донецька до м. Біла Церква Київської області та здійснено його реорганізацію у Білоцерківський інститут неперервної професійної освіти (директор – О. П. Ситніков). Забезпечено повноцінне функціонування реорганізованого закладу.

ПРІОРИТЕТНІ ДІЇ

загальнонаціонального значення

По-перше, потрібно посилити теоретико-методологічний і науково-методичний внесок у здійснення (у 2017 р. і в періоді до 2020 р.) **комплексу пріоритетних дій загальнонаціонального значення**.

З-поміж них такі:

- завершення оновлення освітнього законодавства, насамперед, що стосується базового Закону України «Про освіту» та спеціальних освітніх законів;
- розроблення якісного освітнього змісту на компетентнісній основі, що відповідає інноваційному типу прогресу та завданням формування інноваційної людини;
- запровадження ключового освітнього принципу людиноцентризму в освіті, обґрунтування адекватних форм організації освіти, методів і технологій навчання;
- розроблення концептуальних засад створення на всіх освітніх рівнях систем забезпечення якості освіти, участі в провідних міжнародних порівняльних дослідженнях успішності, зокрема за Програмою міжнародного оцінювання учнів (PISA) у 2018 р.;
- збереження і зміцнення української національної ідентичності в освіті та водночас інтегрування національної освіти в європейський і світовий освітній та науковий простори;
- всебічне наукове обґрунтування змін, що проводяться в освіті.

По-друге, необхідно забезпечити максимально ефективне використання усіх ресурсів освіти, осучаснення її рівнів і ланок, а саме:

- **дошкільної освіти** як стартової для освіти впродовж життя, починаючи від народження людини;
- **початкової освіти**, що закладає ключову компетентність – здатність навчатися впродовж життя з максимальною самостійністю;
- **базової середньої освіти**, що підводить учнів до свідомого та обґрунтованого вибору подальшої освітньої траєкторії – академічної чи професійної;
- **профільної середньої освіти** як нової за змістом й організацією реалізації освітніх потреб, інтересів, здібностей молоді людини;
- **спеціальної освіти**, що відповідає найбільш повній та швидкій суспільній інтеграції кожної людини з особливими потребами;
- **позашкільної освіти**, яка сприяє всебічному особистісному розвитку та соціалізації дітей, учнів, зокрема формуванню громадян-патріотів;
- **професійної освіти**, що має задовольнити потреби у робітничій кваліфікації особистості;
- **вищої освіти**, яка має готувати фахівця вищого рівня, дослідника й конкурентоспроможну особистість;
- **освіти дорослих, післядипломної освіти**, що в сучасному світі прогресу інноваційного типу стають важливою ланкою безперервної освіти.

У вихованні молоді важливо забезпечити формування національної ідентичності громадян України.

По-третє, звернути особливу увагу на супровід освітніх реформ:

- у **психологічному супроводі освіти** посилити його експертно-діагностично-корекційну роль на сучасній технологічній основі;
- у **кадровому забезпеченні освіти** створити ефективні моделі фахової освіти та концепції соціального статусу педагогів;
- в **інформаційному забезпеченні освіти** враховувати істотне урізноманітнення і зростання конкуренції джерел;
- у **соціально-психологічному супроводі** забезпечити вивчення ставлення суспільства та відповідне формування громадської думки та ін.;
- у **фінансовій підтримці освіти** нарізлим є оптимізація джерел фінансування різних рівнів і галузей освіти.

ВИСНОВКИ

У період 2012–2016 рр. учені Академії здійснювали значну науково-дослідницьку діяльність, але ще більше треба зробити в майбутньому. У контексті викликів, що стоять перед Україною, стратегії розвитку, визначених Президентом України П. О. Порошенком і Урядом країни, необхідно зосередити увагу на реалізації наступних першочергових завдань.

Для виконання цих та інших першочергових заходів (див. вріз), що надасть нового імпульсу розвитку національної освіти, підвищить її якість, конкурентоспроможність, динамізм, а отже прискорить входження України в когорту провідних країн світу, необхідно **продовжити модернізацію самої НАПН України**.

Орієнтиром для цього слугують новий Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», яким на перспективу унормовано модель організації наукової сфери України взагалі, академічної науки зокрема, а також оновлений Статут і Стратегія розвитку НАПН України.

Новообраний керівний склад Академії, її Президія і відділення, наукові установи, вчені повною мірою усвідомлюють нові завдання й умови їх реалізації на сучасному етапі розвитку українського суспільства в контексті загальноцивілізаційного поступу, розуміючи, що **ефективна освіта і наука є частиною нашої спільної загальнонаціональної відповідальності**.

Павло ХОБЗЕЙ

Сергій ПИРОЖКОВ

В обговоренні доповіді серед інших виступили: П. Хобзей, заступник міністра освіти МОН України, та С. Пирожков, академік НАН України

Найпріємніші миті: В.Г. Кремень вручає нагороди за наукові досягнення та особисто вітає достойників

Учасники Зборів НАПН України

Доробок відділень Академії

Василий КРЕМЕНЬ Национальная академия педагогических наук Украины об образовании 2012–2016: Что взять в будущее?

В статье автор информирует украинскую общественность об осуществлении Академией своей миссии относительно обеспечения на протяжении 2012–2016 гг. функционирования и модернизации образовательной сферы Украины.

В статье идет речь как о значительной научно-исследовательской деятельности, которая осуществлена Академией в период 2012–2016 гг., так и о комплексе приоритетных действий общенационального значения, реализация которых ускорит вхождение Украины в когорту ведущих стран мира. По материалам статьи читатель сможет ознакомиться с научной работой отделений Академии и ее институтов, в частности с Отделением общего среднего образования НАПН Украины. Автор убедительно аргументирует, что на современном этапе развития украинского общества в контексте общесовременного продвижения эффективного образования и науки являются частью нашей общей общенациональной ответственности.

Ключевые слова: интегрирование национального образования в европейское и мировое образовательное и научное пространство; научное обоснование образовательных изменений; обновление образовательного законодательства; концептуальные принципы систем обеспечения качества образования; компетентная основа содержания образования; сопровождение образовательных реформ; ключевой принцип человекоцентризма в образовании; инновационный человек; украинская национальная идентичность в образовании; концепция социального статуса педагогов; модели профессионального образования и ее экспертно-диагностико-коррекционная роль; ресурсы образования и их использование.

Vasyl KREMEN National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Education in 2012–2016, what should be taken into future?

In the article, the author informs Ukrainian public about the realization by the Academy of its mission to ensure the functioning and modernization of the educational sphere in Ukraine during 2012–2016.

The article deals both with the significant scientific research activities carried out by the Academy in the period of 2012–2016 and with the complex of priority actions of national importance, the implementation of which will accelerate the entry of Ukraine into the cohort of the leading countries of the world. According to the article, the reader will be able to get acquainted with the scientific work of the departments of the Academy and its institutes, in particular with the work of General Secondary Education Department of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

The author convincingly claims that at the present stage of development of Ukrainian society in the context of general progress of civilization, effective education and science are the parts of our shared national responsibility.

Keywords: integration of national education into European and world educational and scientific spaces; scientific substantiation of educational changes; renovation of educational legislation; conceptual principals of education quality assurance systems; competent basis of educational content; support of educational reforms; key principle of human-centeredness in education; the concept of the social status of teachers; models of professional education and their expert-diagnostic-correctional role; resources of education and their usage.